

SUMMARY

Zasymenko V. To the problem of developing students-logisticians' written English competence.

The integration of Ukraine into European community and global space, the intensive expansion of international ties and the entry of national companies into the international market have called for training highly-qualified specialist having the skills and good knowledge of professional foreign language communication. The recent trends of students training that correspond to the increasing demands for international mobility and closer cooperation in the spheres of logistic business, economics, science, education, commerce, designing and others have become generally recognized. Consequently, the update of learning needs and teaching programs applied in non-linguistic higher educational institutions, as well as the elaboration of corresponding teaching aids have been required nowadays. For this purpose, a new English teaching program aimed at the development of professional communication has been worked out in Ukraine.

International companies and organizations use a variety of documents regulating the arrangement, execution and conduction of foreign trade operations. The ability to draw up a working document demonstrated by a student studying logistics has been of crucial importance in a foreign language writing environment as such documents are used for establishing business contacts and confirming oral agreements. The correct drafting and filling up different working papers are key factors for a successful international activity at all stages. This is the reason why future logistics experts being involved in the process of international English communication have to acquire the skills required for keeping documents needed for their professional activity. A long lasting professional adaptation experienced by future logistics specialists is caused by the lack of adequate attention paid to the issues of mastering foreign language writing skills.

In this research we have offered the following stages to be followed by the students while filling up logistic documents: the first phase implies the acquaintance with the logistic blank content; at the second stage the students have to fill some entries in a shipping logistics document; at the third stage the students are supposed to fill in the whole logistic form; at the fourth stage different forms of control over the correct form filling are assumed: self-control, mutual control (taken by the students) and control (taken by an instructor).

Key words: English competence, professional writing communication, transport logistics, transport and shipping documents.

УДК 37.013.42:004.77

Н. В. Коваленко

Сумський державний педагогічний
університет ім. А.С. Макаренка

ПРОБЛЕМА РЕСОЦІАЛІЗАЦІЇ В ПЕНІТЕНЦІАРІЇ ТА ЗМІСТІ МАГІСТЕРСЬКОЇ ПІДГОТОВКИ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ

У статті проаналізовано фактори, що ускладнюють повернення до повноцінного життя звільнених осіб, визначено важливість усвідомлення деформаційних змін свідомості засуджених у професійному зростанні майбутнього соціального педагога, розглянуто можливості відображення означених причинно-наслідкових зв'язків у змісті навчальної дисципліни «Соціальна робота в пенітенціарній системі України» та реалізації основних положень в університетському педагогічному процесі.

Ключові слова: соціально-педагогічна робота, підготовка соціальних педагогів, етапи ресоціалізації, примусова соціальна ізоляція, авторитарний режим пенітенціарних закладів, неформальні закони тюремного співтовариства, усвідомлення злочину.

Постановка проблеми. Пріоритетними завданнями кримінально-виконавчої системи України на сучасному етапі визнано створення умов для виправлення та ресоціалізації засуджених, підготовки їх до повернення на волю, включення в нормальне життя суспільства повноцінними громадянами. Згідно даних, розміщених на сайті Держаної пенітенціарної служби України, станом на 1 квітня 2014 року в 181 установах, що належать до сфери управління Державної пенітенціарної служби України, трималося 122 150 особи. Крім того, на обліку в 697 підрозділах кримінально-виконавчої інспекції перебуває 119 587 засуджених до кримінальних покарань, не пов'язаних з позбавленням волі, та адміністративних стягнень [13]. Щорічно з місць позбавлення волі в Україні звільняється кілька тисяч засуджених. У Концепції соціальної адаптації осіб, які відбували покарання у вигляді позбавлення волі зазначено, що протягом 2007 року було звільнено 48,8 тис., з них близько 1 тис. втратили соціальні зв'язки, майже 3 тис. не мають робітничої спеціальності, приблизно 3 тис. не забезпечені житлом [10].

Нагальною проблемою пенітенціарних систем розвинених країн світу стає забезпечення безконфліктного повернення звільнених осіб із місць позбавлення волі. Тому особливого значення набуває формування готовності магістрів соціальних педагогів творчо та продуктивно застосовувати сучасні соціально-педагогічні технології у вирішенні соціальних проблем звільнених осіб, соціально-психологічної адаптації й реабілітації означеної категорії людей, ґрунтуючись на глибокому розумінні комплексу змін у свідомості в'язнів, спричинених низкою факторів нового соціального статусу.

Аналіз актуальних досліджень. Над проблемою ресоціалізації й соціальної адаптації засуджених та осіб звільнених із місць позбавлення волі працювали І. Богатирьов, Л. Жук, В. Писарев, В. Синьов, В. Трубніков, І. Шмаров, О. Яковлев та інші вчені. Проблема професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів знайшла своє відображення в наукових дослідженнях М. Євтуха, О. Безпалька, Л. Завацької, І. Зверева, А. Капської, О. Карпенко, В. Оржеховської, С. Харченко та в низці робіт інших дослідників. Авторами виявлено та впроваджено основні напрями профілактичної роботи, технології професійної діяльності соціального педагога, подано практичні рекомендації щодо здійснення пенітенціарної та постпенітенціарної соціально-педагогічної роботи.

Метою статті є дослідження трансформаційних змін у свідомості актуальних і колишніх в'язнів, викликаних позбавленням волі, відображення означених причино-наслідкових зв'язків у змісті навчальної дисципліни «Соціальна робота в пенітенціарній системі України» та реалізації основних положень в університетському педагогічному процесі.

Виклад основного матеріалу. Новий соціальний статус і труднощі у відновленні бажаного соціального статусу призводять до того, що особи, які звільнилися з установ відбування покарань, повертаються на кримінальний шлях. За даними, розміщеними на офіційному сайті Міністерства внутрішніх справ України, станом на 2010 рік майже 97 тис осіб, які раніше вчиняли злочини, знов скоїли злочин, що становить 29,8 % від загальної кількості та має динаміку порівняно з 2009 – 31,7%. Дані говорять про те, що для колишніх засуджених, які повернулися з місць позбавлення волі, вийшли з колоній, недостатньо ефективною залишається система соціальної адаптації.

Повернення до повноцінного життя звільнених осіб ускладнюється низкою факторів, серед яких можна виокремити: *примусову соціальну ізоляцію, авторитарний режим пенітенціарних закладів, неформальні закони тюремного співтовариства, усвідомлення злочину.*

Примусова соціальна ізоляція розглядається як ситуація обмеження або повної відсутності контактів людини (або якої-небудь групи) із суспільством, постає в різноманітних формах, що можуть істотно різнитися як за ступенем жорсткості, так і по тому, хто є ініціатором ізоляції – сама людина (група) або суспільство [9]. Прикладом примусової ізоляції, коли суспільство відокремлює людей незалежно від їхнього бажання і всупереч йому, виступають засуджені в умовах різних виправно-трудоустанов.

Соціальна ізоляція є необхідною мірою суспільства. Виправні установи ізолюють людей від зовнішнього світу, тримають «під замком», для того, щоб контролювати й дисциплінувати їх поведінку [9, 22]. Проте, ув'язнення видаляє індивіда із співтовариства людей, позбавляє його значущої, учасної соціальної взаємодії та фізичного контакту. С. Шальов (S. Shalev) зазначає, що побачення, якщо вони дозволені, вимушено обмежені бар'єром, який відділяє засудженого від відвідувачів, виключаючи будь-який фізичний контакт між ними [6]. У соціальних теоріях підкреслюється важливість соціального контакту з іншими людьми не тільки заради задоволення, а здебільшого задля усвідомлення індивідом свого «Я», що формується й підтримується за допомогою соціальної взаємодії. Л. Виготський визначав, що особистість стає для себе тим, що вона є в собі, через те, що вона являє

собою для інших. Тому соціально-педагогічна робота визначає соціальні контакти вкрай важливими в становленні нової картини внутрішнього та зовнішнього світу, адекватного сприйняття й пояснення дійсності.

У Європейських пенітенціарних правилах, прийнятих Комітетом Міністрів держав-учасниць (11.01.2006 р.), зазначено, що «ув'язненим необхідно дозволяти максимально часто спілкуватися поштою, телефоном або в інші способи зі своїми родинами, іншими особами та представниками соціальних інститутів і організацій; необхідно дозволяти також відвідування ув'язнених, за необхідності вони мають бути обмеженими, поставлені під контроль, але не виключеними [8].

Невід'ємною частиною соціальної ізоляції, монотонності життя є знижена активність та обмежені сенсорна й розумова стимуляції. У в'язницях дев'ятнадцятого сторіччя, з метою психологічного тиску в'язнів залучали до роботи, навмисно забезпечували їх одноманітною та нудною роботою, яка зазвичай виконувалась у тиші [6].

Разом із тим дослідники Дж. Скотт (G. Scott) та П. Гендрю (P. Gendreau) зазначають, що зниження сенсорних подразників через сенсорне обмеження призводить до зниження розумової, мовленнєвої, моторної, психічної активності, здатності сконцентруватися. «У тюремного життя нудьга породжує нудьгу. Зниження стимуляції веде до розумової бездіяльності, небажання вчитись і пов'язаного з цим зниження здатності планувати, мотивації та фізичної активності» [5, 337]. Щоб оцінити цю гіпотезу, дослідники щодня вимірювали активність мозку в'язнів. Результати виявили, що після семи днів ізоляції спостерігалися зниження активності мозку. Це зниження «корелювало з байдужою, апатичною поведінкою ... і зі зниженням поведінки, спрямованої на пошук стимуляції» [5, 338].

Названі процеси особливо загострюються в умовах одиночної ізоляції. Так, Ганс Тох у своєму дослідженні, присвяченому наслідкам ув'язнення для більше, ніж 900 ув'язнених, увів термін «паніка ізоляції», щоб описати життя ув'язнених, яких утримують в умовах ізоляції. Ознаки цього синдрому включають: «почуття занедбаності, ... безвихідний розпач, ... безпорадність, напруженість. Це певна фізична реакція, вимога випустити або потреба втекти за будь-яку ціну. ... В умовах ізоляції ув'язнені почуваються скоріше посадженими в клітку, ніж відбувають покарання, усіма кинутими, ніж перебувають на самоті... [7, 49].

К. Хенй (C. Haney) у результаті обстеження ув'язнених однієї з в'язниць суворого режиму Пелікан-Бей у Каліфорнії констатував високу

поширеність симптомів психологічної травми: у 91 % обраних для обстеження ув'язнених відзначалися патологічний стан тривоги й нервозності, у більше, ніж 80 % – головні болі, апатичність і розлади сну, а в 70 % – страх перед неминучим «зривом». Більше, ніж у половини ув'язнених мали місце кошмари, запаморочення й прискорене серцебиття, а також інші проблеми психічного здоров'я, викликані ізоляцією, ірраціональний гнів і сплутаність розумових процесів (більше ніж у 80 % ув'язнених), хронічну депресію (77 %), галюцинації (41 %) і загальне погіршення стану [2, 482]. Переживання самотності породжує адиктивну поведінку, психопатологічні реакції, депресію, дезадаптацію тощо. Тому особи, які переживають самотність в умовах групової ізоляції, вимагають спеціалізованої допомоги з подолання даного стану [11].

Самотність, на відміну від об'єктивної ізоляції людини, відображає тяжкий розлад особистості, панування дисгармонії, страждання, кризи «Я» [11]. У ситуації соціальної депривації все більш актуальною стає потреба в спілкуванні. Компенсацією стає «створений» співрозмовник, персоніфікація живих чи неживих об'єктів [4]. В. Лебедев спостерігав у своїх експериментах, як в'язні розмовляли зі своїм відображенням у дзеркалі, що пояснював діалогічністю свідомості людини. В умовах самотності мова в розумовому плані не може забезпечити необхідний рівень саморегуляції поведінки, оскільки звичайні регулюючі дії з боку суспільства (схвалення, осуд, підбадьорювання, поради тощо) відсутні, людина змушена їх «створювати», екстеріоризуючи власні реакції [12]. Автор робить висновок, що створення «партнера» для спілкування в умовах самотності – захисна реакція в межах психологічної норми, а розмова вголос із самим собою в умовах стресу в цілому є ефективним засобом попередження неврозів.

Важкою ізоляції є обмеження контактів із близькими, із сім'єю, що призводить до туги за рідними, близькими, домом, звичними місцями. Ослаблення сімейних і родинних зв'язків, припинення звичних соціальних ролей, насторожене ставлення з боку оточуючих на волі створюють звільненим засудженим значні труднощі вільного життя.

Наступним фактором, що ускладнює позитивну ресоціалізацію ув'язнених є *авторитарний режим пенітенціарних закладів*. Жорсткий нормативний режим пенітенціарних закладів (регламентація життя, вимоги, розпорядок проведення виправних заходів) і виключно високий рівень контролю усіх сторін життя ув'язнених, що отримало назву «авторитарна система соціального контролю» [3, 272] або «тотальність контролю» [1, 126].

Тривалий тотальний контроль і жорстка регламентація життя призводить до того, що засуджені, частково або повністю, втрачають здатність і готовність самостійно приймати рішення в питаннях побуту, працевлаштування, придбання та раціонального використання матеріальних ресурсів тощо. Поступово в них знижуються адаптивні можливості, проявляється пасивність у поведінці, низька готовність сприйняття змін, життя в тюремних стінах сприймається більш зрозумілим.

Криміногенна культура та неформальні прояви режиму тюремного співіснування (неписані закони поведінки, прізвиська, боротьба груп за лідерство) постає наступним фактором, який перешкоджає ефективному поверненню людини з місць позбавлення волі.

Проблема негативного «впливу в'язниці» на особистість засудженого багато в чому визначається культивуванням кримінальної субкультури та асоціального досвіду, пошуком власного місця в тюремній ієрархії, постійним тиском із криміналізованих групових лідерів, міжособистісними конфліктами, ворожістю оточення, грубістю звернення, мізерних побутових умов.

Складне міжособистісне середовище визначає в ув'язнених стан напруженості, почуття невпевненості в собі, відособленості, внутрішнього дискомфорту. Ю. Антонян, М. Єнікеєв, В. Еминов зазначають, що, чим довше перебування в місцях позбавлення волі та, головне, триваліша сама злочинна поведінка, тим менше можливостей домогтися виправлення засуджених, які «обростають» шкідливими звичками й навичками, деморалізуються, втрачають здатність до суспільно корисних контактів. Серед таких злочинців виявляються особи з психічними аномаліями, із серйозним криміногенним зарядом, який негативно змінює особистість і все більше перешкоджає нормальному людському спілкуванню [14].

Суттєвим фактором у формуванні особистості звільненого злочинця є злочин, а саме *сприйняття злочинцем результатів і наслідків його протиправних дій*. Факт злочину пов'язаний зі змінами психологічного стану особи, у свідомості злочинця, у структурі його особистості.

Дослідники зазначають, що психічні перевантаження пов'язані з двома взаємовизначальними чинниками: оцінкою емоційного впливу вчиненого та встановленням протиправності вчинюваних дій, тобто соціальною значущістю злочину [9]. У в'язнів, за умови каяття чи не каяття, загострюються особистісні дефекти, з якими в більшості своїй вони й повертаються на волю.

Опанування соціально-педагогічними технологіями роботи з ув'язненими, засудженими, звільненими особами у змісті магістерської

підготовки соціальних педагогів варто ґрунтувати на усвідомленні означених об'єктивних і суб'єктивних факторів та відповідно до етапу ресоціалізації засудженого (допенітенціарного, пенітенціарного, постпенітенціарного). Дослідження може проводитись у такій системі тем: профілактика правопорушень, соціально-педагогічна робота з ув'язненими, новоприбулими засудженими, із засудженими, соціально-психологічна підготовка засуджених до звільнення, соціально-педагогічний супровід в'язнів після виходу з пенітенціарних установ.

Висновки. Отже, соціальна ізоляція, знижена стимуляція середовищем і втрата контролю майже над усіма аспектами повсякденного життя, розрив та ослаблення комунікативних зв'язків і емоційних відносин, засвоєння елементів кримінальної субкультури, насторожене ставлення з боку оточуючих на волі виявляються для засуджених непереборюваним бар'єром між минулим ув'язненим життям і наявним вільним. Проведений аналіз дає підстави акцентувати на необхідності глибокого усвідомлення й реалізації суб'єктами соціальної роботи з наявними чи колишніми в'язнями та роботи з профілактики злочинності проблем викликаних злочинном, новим соціальним статусом, образом зміненого життя. За таких умов створюється ефективне підґрунтя для вибору відповідних соціально-педагогічних технологій.

Перспективи подальших наукових розвідок. Проведене дослідження не вичерпує поставленої проблеми, перспективним є питання дослідження відповідних соціально-педагогічних технологій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Haney C. Mental Health Issues in Long-Term Solitary and «Supermax» Confinement / C. Haney // *Crime & Delinquency*. – 2003. – Vol. 49 (1). – P. 124–156.
2. Haney C. Regulating Prisons of the Future: Psychological Analysis of Supermax and Solitary Confinement / C. Haney, M. Lynch. – New York University Review of Law & Social Change, 1997. – XXIII (4).
3. McCleery R. Authoritarianism and the Belief System of the Incurables / R. McCleery // Cressey D. (ed.) *The Prison*. – New York : Holt, Rinehart and Winston, 1961. – P. 260–306.
4. Miller H. Reexamining Psychological Distress in the Current Conditions of Segregation / H. Miller // *Journal of Correctional Health Care*. – 1994. – Vol. 1. – P. 39–53.
5. Scott G. D. Psychiatric Implications of Sensory Deprivation in a Maximum Security Prison / G. D. Scott, P. Gendreau // *Canadian Psychiatric Association Journal*. – 1969. – № 14 (1). – P. 337–341.
6. Shalev S. A Sourcebook on Solitary Confinement / S. Shalev. – London : Mannheim Centre for Criminology, London School of Economics, 2008. – P. 98.
7. Toch H. Mosaic of Despair: Human Breakdown in Prison / H. Toch. – Washington DC : American Psychological Association, 1992.
8. Європейські пенітенціарні (в'язничні) правила [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_032.

9. Кондратьев М. Ю. Социальная психология закрытых образовательных учреждений / М. Ю. Кондратьев. – СПб. : Питер, 2005.

10. Концепція соціальної адаптації осіб, які відбували покарання у виді позбавлення волі на певний строк.

11. Лапшина Т. Ю. Психологічні особливості переживання самотності в осіб, що знаходяться в умовах групової (тюремної) ізоляції : дис. ... канд. психолог. Наук : 19.00.06 / Т. Ю. Лапшина. – Ростов-на-Дону, 2007. – 181 с.

12. Лебедев В. И. Психология и психопатология одиночества и групповой изоляции / В. И. Лебедев. – М. : Юнити, 2002. – 406 с.

13. Офіційний сайт державної пенітенціарної служби України [Електронний ресурс]. – Режим доступу :

<http://www.kvs.gov.ua/peniten/control/main/uk/publish/article/628075>.

14. Психология преступника и расследования преступлений / Антонян Ю. М., Еникеев М. И., Эминов В. Е. – М. : Юристъ, 1996. – 336 с.

РЕЗЮМЕ

Коваленко Н. В. Проблема ресоциализации в пенитенциарии и содержании магистерской подготовки социальных педагогов.

В статье проанализированы факторы, затрудняющие возвращение к полноценной жизни освобожденных лиц, определена важность понимания значения деформационных изменений сознания заключенных в профессиональном росте будущего социального педагога, рассмотрены возможности отображения указанных причинно-следственных связей в содержании учебной дисциплины «Социальная работа в пенитенциарной системе Украины» и реализации основных положений в университетском педагогическом процессе.

Ключевые слова: социально-педагогическая работа, подготовка социальных педагогов, этапы ресоциализации, принудительная социальная изоляция, авторитарный режим пенитенциарных учреждений, неформальные законы тюремного сообщества, осознание преступления.

SUMMARY

Kovalenko N. The problem of resocialization in the penitentiary and the content of the master training of social pedagogues.

The paper describes the problem of future social pedagogues' training to implementing the system of work aimed at ensuring the non-conflicting return of the people released from prison and provide them with appropriate assistance.

The author analyzes the factors that complicate the return to normal life of the released people, including: 1) forced social isolation (defines the weakening of family ties, the cessation of traditional social roles, reducing activity and limiting sensory and mental stimulation, removes the individual from the community of people, deprives him of meaningful social interaction and physical contact, that is a prerequisite for the realization of the individual self, which is formed and maintained through social interactions); 2) the authoritarian regime of the penitentiary institutions (contributes to the formation of passive behavior, low readiness for change perception, loss of ability to take independent decisions in matters of life, employment, acquisition and rational use of material resources); 3) informal laws of prison community (cause tension of prisoners, feelings of self-doubt, isolation, state of «loneliness in conditions of group isolation», internal discomfort, transfer such character of relationships to a free life, cultivation of criminal subculture and asocial experience); 4) awareness of crime (under the condition of repentance or non-repentance, aggravate the personal destruct).

The materials of the article have identified the importance of understanding of the deformation changes in the consciousness of the prisoners in the professional growth of future

social pedagogues. The opportunities of reflection of these causal links in the content of the discipline «Social work in the penitentiary system of Ukraine» and the implementation of the main provisions into the university educational process are considered. The system of mastering of socio-pedagogical technologies of work with prisoners, convicts, released offenders in the content of master's training coming out of these objective and subjective factors and in accordance with the stages of re-socialization of convicts (before-penitentiary, penitentiary, post-penitentiary) are proposed, namely prevention of crime, social-pedagogical work with prisoners, newly arrived convicts, convicts, social-psychological preparation of prisoners for release, social-pedagogical support of prisoners after release from prison.

The analysis allows to assert the need for raising awareness and implementation in social work with existing or former prisoners and work on crime prevention problems caused by crime, the new social status, the image changed life. Under these conditions an effective basis for selection of appropriate social and educational technology is created.

Key words: *social-pedagogical work, training of social pedagogues, the stages of re-socialization, forced social isolation, authoritarian regime of penitentiary institutions, informal laws of prison community, awareness of crime.*

УДК 371.13 : 51

О. А. Коваленко

Черкаський національний університет
імені Богдана Хмельницького

ЗАСТОСУВАННЯ ТЕСТОВОГО КОНТРОЛЮ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ КУРСУ «МАТЕМАТИКА» СТУДЕНТАМИ – МАЙБУТНІМИ ВЧИТЕЛЯМИ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Одним із шляхів забезпечення ефективності навчання будь-якої дисципліни є логічна організація змісту цієї дисципліни та використання сучасних методів, форм і засобів навчання. У статті розглядається роль і місце тестового контролю під час вивчення математики майбутніми вчителями початкової школи. Проаналізовано дані багаторічної зарубіжної та вітчизняної практики застосування тестів у навчальному процесі та виокремлено позитивні аспекти імплементації тестових технологій в організацію вивчення майбутніми вчителями початкової школи курсу «Математика». Наводяться зразки тестів.

Ключові слова: *майбутні вчителі початкової школи, навчання математики, форми контролю, тестовий контроль, професійна підготовка.*

Постановка проблеми. Реформування системи шкільної освіти в Україні зумовлює запровадження змін у навчальних програмах дисциплін, а це, у свою чергу, відображається в потребі вдосконалення методів і засобів навчання, форм контролю знань. Усе це може стати здійсненим лише за умови якісної підготовки майбутніх учителів, оскільки все нове може бути впроваджено у шкільну практику лише вчителем. Тому необхідно, щоб усі новації стали, насамперед, здобутком самого вчителя [6].

Оновлення підходів до навчання математики студентів – майбутніх учителів початкової школи означає не стільки вивчення новітніх напрацювань математики як науки, скільки логічної організації змісту